

Marokkaanse vaders bereiken met opvoedsteun

Marjolijn Distelbrink
2014

Transformatie Jeugdveld en moeilijk bereikbare groepen

Per 1 januari 2015 treedt de nieuwe jeugdwet in werking. Veel gemeenten werken met interdisciplinaire teams die ouders en jeugdigen dichtbij, op wijkniveau, gaan ondersteunen. Amsterdam is een van de gemeenten die hier in 2014 al mee geëxperimenteerd hebben. Het nieuwe systeem biedt kansen om doelgroepen beter te bereiken die soms verder afstaan van het formele aanbod, zoals migrantenvaders of migrantengroepen met weinig opleiding. In de transformatie is er namelijk aandacht voor het aansluiten bij informele netwerken rond gezinnen, outreachend werken en de eigen kracht van ouders en kinderen. Tegelijkertijd is het de uitdaging methoden die werken te blijven gebruiken. Voor veel professionals is het nog een grote vraag hoe dit te doen.

In dit artikel laten we zien hoe een Amsterdamse ouder-en-kindadviseur Marokkaanse vaders ondersteunt bij hun vaderrol, door aan te sluiten bij hun informele netwerken en leefwereld. Dit gebeurt onder meer met de methode Triple P. De ervaringen en de werkwijze die we in dit artikel beschrijven zijn vooral interessant voor professionals of hun leidinggevendenden in wijkteams jeugd die werken in een multi-etnische setting. Zeker in grotere gemeenten zijn migrantenvaders een belangrijke en tegelijkertijd nog weinig bereikte groep.

Bereik van Marokkaanse vaders

Voor dit artikel interviewde de auteur in de nazomer van 2014 Touria, een ouder-en-kindadviseur van Marokkaanse origine uit Amsterdam. Ook vonden gesprekken plaats met haar leidinggevende en met enkele vaders die Touria ondersteunt. De gesprekken gingen over haar ervaringen van de afgelopen jaren. Touria werkte in 2014 in een (voorloper van het) ouder-en-kindteam, de Amsterdamse wijkteams jeugd. Eerder was zij opvoedadviseur in het OKC (ouder-en-kindcentrum, de Amsterdamse variant van het Centrum voor Jeugd en Gezin). Al in de OKC-tijd kreeg zij van haar leidinggevende ruimte om te experimenteren met het bereiken van Marokkaanse vaders. Intussen heeft zij met vele vaders contact gehad, individueel of in groepsverband, en zij heeft hen ondersteund bij de invulling van hun vaderrol. Het idee om extra aandacht te besteden aan Marokkaanse vaders ontstond doordat zij niet uit zichzelf op het spreekuur van het OKC verschenen. Moeders kwamen hier wel (onder meer voor controles met hun jonge kinderen).

Als je in gesprek gaat met de moeder, het is leuk al die vaardigheden, maar als de vader niet meewerkt komt er niets van. Ik heb in het begin geprobeerd gewoon de moeders te motiveren: als je man thuis is, neem hem mee. Dat lukte weleens, maar dan weer de volgende keer niet. (Touria)

Een van de redenen dat vaders weinig meekwamen, was dat zij overdag vaak werken. Om vaders te bereiken, organiseerde Touria in eerste instantie avonden over opvoeding met als basis Triple P (Positief opvoeden). Zij deed dit samen met een Irakese mannelijke collega.

Later organiseerde Touria ook in andere stadsdelen speciale bijeenkomsten voor vaders. De werving verliep onder andere via de moskee. De moskee is benaderbaar via het moskeebestuur, zo bemerkte Touria. Wel is het zaak te investeren: langsgaan, liefst samen met een mannelijke collega, op gebedstijden of in het weekend als er koranlessen zijn. Het werkt om via de winkel bij de moskee na te vragen wanneer er iemand van het bestuur is. Soms willen bestuurders geen hand geven; dat betekent echter niet dat ze niet in gesprek willen gaan. Het is wel belangrijk te luisteren naar wat bestuurders van moskeeën of zelforganisaties op te merken hebben. Tijdens een bezoek aan een moskee werd bijvoorbeeld opgemerkt dat de folders van het OKC erg 'wit' waren, niet herkenbaar voor een gezin met een niet-Nederlandse achtergrond. Het ging vooral om de gebruikte foto's. De folders werden aangepast, zodat ze aansloten bij de multi-etnische populatie van het stadsdeel.

Ook scholen zijn benut om vaders te benaderen voor groepen. Veel moeders met een Marokkaanse achtergrond worden via scholen al bereikt. Zij komen bij elkaar in ouderkamers, waar zij gesprekken voeren over opvoeden. Vaders komen daar niet uit zichzelf bij zitten. Zij voelen zich ongemakkelijk tussen moeders die zij kennen. Bovendien is er het risico dat moeders niet meer terugkomen als vaders zich zonder overleg bij de groep aansluiten.

In haar huidige werk als ouder-en-kindadviseur is het benaderen van vaders via hun informele netwerken nog vanzelfsprekender, merkt Touria. Ze streeft ernaar dat het normaler wordt dat op allerlei (basis)scholen vadergroepen draaien. Op enkele scholen heeft zij dit al voor elkaar gekregen. Vaders zijn benaderd via (brieven aan) hun kinderen, via een conciërge die vaders aanspreekt, via de moeders en oudercontactmedewerkers. De werving en uitvoering gaan stap voor stap. Een eenmalige bijeenkomst met een klein groepje kan uitgroeien tot een grotere (reeks) bijeenkomst(en), als deelnemende vaders anderen enthousiasmeren.

Een andere ingang die Touria dit jaar benutte was een groep vaders zonder werk die elkaar wekelijks zagen tijdens een bijeenkomst in het buurthuis, georganiseerd vanuit de Dienst Werk en Inkomen (DWI). Deze groep kwam Touria op het spoor tijdens haar zoektocht naar aanknopingspunten in de wijk om vaders (en moeders) op nieuwe manieren te bereiken. Na wat aanvankelijke weerstand - 'moeten we hier over opvoeden gaan praten, daar komen we niet voor' - slaagde zij erin een levendige bijeenkomst te organiseren die vaders aan het denken zette. De bijeenkomst zette enkelen er zelfs toe aan actief met haar in gesprek te blijven over opvoeden of deel te nemen aan een cursus.

Uit de gesprekken met de drie vaders voor dit artikel blijkt dat het actief benaderen via andere wegen belangrijk is. De vaders kwamen met Touria in contact via andere hulpverleners of via de bovengenoemde DWI-groep. Geen van hen wist waar zij terecht konden met vragen over opvoeden; alle drie geven ze aan dat ze veel baat hebben van de gesprekken met Touria, zowel in het contact met hun kinderen als met hun (ex-)partners. Conflicten namen af, de band met de kinderen verbeterde.

As ik het eerder had geweten, was ik allang gekomen. Touria heeft uitgelegd hoe ik en mijn ex-vrouw met elkaar kunnen praten; we hebben nooit meer problemen gehad. Als zij iets zegt (Touria) doe ik het. Als er iets is, moet je gewoon bellen, zegt ze altijd, ik voel me welkom. Ook als ik mijn kinderen bezoek gaat het beter. Vroeger, als ik met ze ging wandelen, of naar de markt, willen ze altijd iets kopen. Nu is het makkelijker. Ik heb grenzen. (vader)

Er zijn veel vaders die het nodig hebben maar we weten niet dat zo'n begeleiding bestaat. Ik begin naast mijn rol als vader een soort vriend te worden van mijn kinderen. Ik ging nooit gek doen en spelen met mijn kinderen maar nu begin ik het wel leuk te vinden als ik dat doe. Dan voel ik ook mijn eigen spanning wegzakken. Ik begin te leren een goede vader te zijn. (vader)

Vorm, inhoud en taal

Afzonderlijke bijeenkomsten voor vaders werken - zeker in eerste instantie - beter om vaders te bereiken, zo meent Touria. Vaders spreken deels een andere 'taal' dan moeders. Vaders hebben ook andere ervaringen met kinderen dan moeders. Zeker zolang hun kinderen jong zijn, zijn veel Marokkaanse vaders weinig betrokken bij de dagelijkse opvoeding (al zijn er jongere vaders voor wie dit minder geldt). Zij komen pas met vragen als kinderen opgroeien en er soms problemen ontstaan.

Ik ben zo opgevoed, en ook de meeste Marokkanen: de vader is een soort heilige persoon thuis, je kan niet met elke vraag of elk onderwerp... dat wordt helemaal niet geaccepteerd. Ik wilde het zo niet, maar ik wist me geen raad. Ze vertelde er veel over, hoe ik een vriendschapsrelatie kan opbouwen, zodat het kind zelfvertrouwen krijgt om bij mij terecht te kunnen. (vader)

De afstand die vaders moeten overbruggen om actief bij hun kinderen betrokken te raken en met ze in gesprek te komen is veel groter dan bij moeders. Touria merkt dat een debatvorm bij Marokkaanse vaders goed aanslaat om het onderwerp opvoeding te bespreken. Voorbeelden van de manier waarop vaders met de kinderen een band krijgen of houden, roepen soms weerstand op. Die weerstanden brengt zij in het groeps gesprek in als stellingen, mogelijke manieren om naar het vaderschap te kijken. Ze maakt er het gesprek mee los.

In gesprek gaan met een puber, waarom moet dat? 'Hij weet het toch al, hij is toch al een man', zeggen vaders dan. Dan zeg ik: Dat is een heel belangrijke stelling, zullen we het daarover hebben. Je kan het er mee eens zijn of niet. Geef mij voorbeelden waarom jij denkt dat het zo is.

Veelal leggen vaders de 'schuld' bij hun vrouw, die immers vaak de hoofdverantwoordelijke is voor de opvoeding. Touria spreekt vaders dan aan: wat kan jij doen?

Soms willen ze ook gewoon een oplossing hebben, maar dan zeg ik: Jij bent de vader, jij moet de manier vinden. Ze schuiven altijd de schuld naar de vrouw, de 'advocaat', of ze horen het te laat van hun vrouw... als het al uit de hand is gelopen. Dan kijk ik terug: Wat deed je vroeger met je kinderen, was je actief betrokken? Sommige vaders geven eerlijk toe dat ze eigenlijk te weinig betrokken zijn geweest. Maar dan zeggen ze: 'Ik had ook geen band met mijn vader, ik ben ook goed terecht gekomen, waarom hij dan niet'.

Verwijzingen naar religie helpen om sommige vaders in beweging te krijgen.

Wij zeggen: De koran zegt dat jij verantwoordelijk bent voor je kind. Je wordt er voor veroordeeld als je dat niet bent. Dan haal ik een vers of twee aan, en dat spreekt al aan. Hoe de profeet het deed met zijn kleinkinderen; waarom zijn jullie eigenlijk verdwaald van jullie normen en waarden?

Ook in groepsbijeenkomsten die Touria eerder uitvoerde voor Marokkaanse vaders over Positief opvoeden (Triple P) refereert zij aan religie als ze denkt dat het helpt.

Ik heb een paar koranverzen erin gezet. Een paar dingetjes, in de powerpoint. Mondeling hebben we benadrukt: de benadering van je kind volgens Triple P zit ook in de islam, eigenlijk in elke religie. En dat werkt. Echt even vanuit de interesse van de ouders opereren.

Behalve verwijzingen naar religie en de debatvorm is het belangrijk in voorbeelden aan te sluiten bij de leefwereld van vaders; dit is een van de redenen om in eerste instantie te werken met groepen vaders van dezelfde herkomst (of herkomstregio). Ook taal speelt hierbij mee. Veel vaders uit Marokko drukken zich beter uit in hun eigen taal (Arabisch of Berbers) dan in het Nederlands. In haar groepen geeft Touria de ruimte om de eigen taal te gebruiken. Dit betekent niet dat de bijeenkomsten vanzelfsprekend in het Arabisch worden gehouden; vaak is de voertaal Nederlands. Vaders spreken ook onderling lang niet altijd dezelfde taal. Voor sommige vaders kan een bijeenkomst in de eigen taal wél sterk de drempel verlagen om over opvoeding te gaan praten; zij worden in het Nederlands niet bereikt. Aansluiten betekent ook: ruimte maken om in te gaan op de vragen die leven bij vaders, het programma loslaten waar het kan, samen met hen thema's voor eventuele vervolgbijeenkomsten bedenken.

Wie of wat spreekt aan?

Voor vaders kan het belangrijk zijn dat er (ook) een man voor de groep staat. Bij de eerste groep van Touria in Amsterdam-Zuid werkte zij samen met een Irakese man. Touria heeft evenwel de ervaring dat het ook zonder kan. Een van de vaders gaf dit in een interview ook aan:

Via een vrouw heeft het wel meer waarde dan als een man het vertelt. De meeste vaders in onze groep zijn moeilijke vaders. Als het een man was geweest, was het misschien in het begin wel gemakkelijker, maar niet zo leerzaam geweest. Misschien waren de onderwerpen niet eens behandeld. Maar omdat ze ook meer ging vertellen over hoe moeilijk de vrouwen het ook hebben als een man niet meedoet, een man zal dat nooit zeggen. Want uiteindelijk ging wel iedereen naar haar luisteren. Ze gaf veel voorbeelden. (vader)

Een Marokkaanse vrouw of man voor de groep kan helpen, niet alleen vanwege de mogelijkheid af en toe in de eigen taal vragen te stellen of antwoorden te geven, maar ook vanwege de herkenbaarheid.

Het ging in het Arabisch. Een andere vrouw, Nederlandse vrouw, of Surinaamse vrouw, had het niet gekund vanwege de taal. Dan wordt er alleen geluisterd en meer niet. Cultuur is ook belangrijk: ze snapt onze cultuur en wat er in de gezinnen gebeurt, hoe de Marokkaanse moeders denken en de vaders. Ze snapt wat er precies misgaat bij de opvoeding van de Marokkaanse gezinnen. (vader)

Een van de factoren die Touria als succes heeft ervaren is dat zij ook streng kan zijn tegen vaders, juist doordat ze kan verwijzen naar een gemeenschappelijke achtergrond. Ze kan vanuit een gedeelde oprechte bezorgdheid spreken over ‘onze kinderen’; het aanspreken van vaders op verantwoordelijkheid nemen voor je kind gaat dan gemakkelijker. Ze krijgt vaders ermee in beweging.

Ik vraag vaders: Wat doe jij thuis, help je ook? ‘Ik werk en die vrouw is alleen maar thuis.’ Dan zeg ik: Kom, niet omdat ik een vrouw ben, maar we gaan even dingen op een rij zetten. Wat doet zij wel niet allemaal, ze heeft jouw hulp nodig daarbij. Ik ben zelf Marokkaans, ik ben dat niet gewend hoor, dat vaders echt niks doen. Zelfs als ze niet werken. Dan noem ik weer voorbeelden van de profet, hoe hij ook in huis kon helpen. ‘Dan moeten wij ons echt wel schamen’.

Juist door haar Marokkaanse afkomst is het ook gemakkelijker met elkaar te praten over problemen die spelen onder Marokkaanse jeugdigen, zoals de grote kans om in aanraking te komen met criminaliteit. Een belangrijke eyeopener voor vaders, zo merkt Touria, is dat kinderen niet alleen een grote kans hebben om dader te zijn, maar ook om slachtoffer te worden van crimineel gedrag. Daarnaast is er veel ongemak over de manier waarop je zonen kunt corrigeren als ze wel dader zijn.

‘Strengheid’ of actief aanspreken werkt juist in combinatie met responsiviteit, zo is de ervaring van Touria. Het is bovendien van belang actief te luisteren naar wat vaders beweegt, hun ook gelijk te geven. Een vader schetst hoe zij dit deed in de groep in het buurthuis.

Veel oudere vaders, opa’s, die waren op dat moment helemaal niet blij met waarover was gesproken: dat de vaders verantwoordelijk zijn. Na de pauze was er een soort spanning. De vaders begonnen zichzelf te verdedigen, ze waren wel een beetje boos. Een paar minuten, of zelfs een kwartier was er wel een spanning in het lokaal. Maar de manier waarop Touria ermee omging vond ik echt tof. Ze kon de spanning op een of andere manier weghalen. Ze gaf hun wel gelijk. Ze gaven de schuld aan de moeders. Touria kon met de boosheid omgaan, heeft ze gerustgesteld, gaf ze ook gelijk. Daarna begonnen ze wel te luisteren. Het is wel voor een deel de taak van de moeder, maar ze begonnen er meer van te begrijpen dat het ook hun eigen verantwoording was. (vader)

Als vaders eenmaal met elkaar in gesprek zijn over opvoeding, kan in een latere fase een professional van een andere herkomst de groep wel leiden, zo is de ervaring. Maar in eerste instantie vergt het spreken over opvoeden met vaders vertrouwde en nabijheid, die het gemakkelijkst tot stand komt bij een professional (of vrijwilliger) uit de eigen kring. Deze kan ook gemakkelijker ontwikkelingen schetsen in Marokko.

Er wordt ook veel met de vinger gewezen naar de overheid: 'Ze laten ons niet opvoeden', 'als we gaan slaan, komt de politie voor de deur'. Ik zeg dan: Wie zijn 'ze'. Jij hebt gekozen om kinderen te krijgen, dat is jouw verantwoordelijkheid, en slaan is geen opvoeding, dat is mishandeling. Dat pikken ze wel van mij. Dan haal ik voorbeelden aan van Marokko. Ik geef aan dat ook in Marokko de tijd niet stilstaat. Daar is kindermishandeling ook strafbaar. Dan krijgen ze inzicht.

Toekomst

Een van de manieren die Touria in de nabije toekomst wil onderzoeken om nog meer vaders te bereiken, is het inzetten van interactief opvoedtheater op plekken waar vaders komen, bijvoorbeeld in moskeeën. Daarnaast hoopt ze 'energie te creëren' in de samenwerking met scholen in een wijk door bijvoorbeeld vadersgroepen als vast onderdeel van het werk op scholen te promoten. Ze zoekt verdere samenwerking met weekendscholen of moskeeën om ook daar vrijwilligers te trainen om met vaders in gesprek te gaan. Vaders raken vaak enthousiast om nieuwe vaardigheden op te doen als zij worden gestimuleerd na te denken over hun eigen rol in de opvoeding van hun kinderen. Dat kan in individuele gesprekken en soms in groepscursussen Triple P. Touria streeft ernaar dat vaders uiteindelijk ook met moeders samen deelnemen aan groepen; dat is echter op dit moment nog niet de eerste en beste ingang.

Samenvattend: 15 tips om Marokkaanse vaders te ondersteunen bij de opvoeding

1. Benader vaders op diverse manieren: via brieven op school, moeders op school, de conciërge, andere vaders.
2. Organiseer afzonderlijke groepen voor vaders, of sluit aan bij groepen die al bij elkaar komen.
3. Benut de moskee; het moskeebestuur staat vaker open voor gesprekken dan je denkt.
4. Zorg voor herkenbaar (beeld)materiaal bij werving.
5. Houd rekening met werktijden van vaders; organiseer bijeenkomsten bijvoorbeeld 's avonds.
6. Denk na over wie er voor de groep komt te staan: iemand die vaders aanspreekt (kan ook een vrouw zijn, of samen met een man).
7. Een professional met een Marokkaanse achtergrond helpt om vertrouwen te winnen.
8. Een Marokkaanse professional kan ouders aanspreken op gezamenlijke verantwoordelijkheid 'voor onze kinderen'.
9. De toon is belangrijk: naar vaders luisteren maar ze ook durven aanspreken.
10. Taal is belangrijk: ruimte geven aan de eigen taal; het Nederlands dient vaak als basis vanwege onderlinge taalverschillen.
11. Kennis is belangrijk: over de rol van Marokkaanse vaders en hun verhouding tot moeders en kinderen.
12. Triple P of andere evidence based programma's zijn bruikbaar, met kleine aanpassingen (bijvoorbeeld verwijzingen naar de koran).
13. Een cursus spreekt niet direct aan; organiseer eerst een eenmalige bijeenkomst.
14. Geef ruimte aan vragen of thema's die vaders aandragen.
15. Ondersteun vrijwilligers om ook zelf met vaders in gesprek te gaan.

Verantwoording

Dit artikel en de interviews die er de bron van vormen zijn tot stand gekomen met financiering van het ministerie van VWS; via een vraag op het portal wmo-to-go heeft de gemeente Amsterdam laten weten de werkwijze van Touria en haar collega's graag te willen expliciteren en beschikbaar maken voor anderen. Voor meer informatie over de werkwijze: t.abalhaj@oktamsterdam.nl

Verder lezen?

Een methodiek die eveneens veel wordt gebruikt om Marokkaanse en andere migrantenvaders te bereiken is Opvoedebatten met Marokkaanse vaders van Trias Pedagogica. Veel elementen die Touria inzet komen hierin terug. De methodiekbeschrijving is te downloaden via www.verwey-jonker.nl

Op www.Kenniswerkplaatstienplus.nl is allerlei onderzoekskennis gebundeld over diversiteitsgevoelig werken in de opvoedondersteuning. Onder andere over hoe Triple P te benutten is bij ouders van uiteenlopende herkomst, en over het aansluiten bij informele werkers.

Het Verwey-Jonker Instituut deed in 2014 casusonderzoek naar de proeftuinen waarin de ouder-en-kindteams in Amsterdam werden uitgetoetst. Voor de bevindingen zie www.verwey-jonker.nl voor het rapport 'Proeftuinen om het kind: een kwalitatieve verkenning'.

Over Wmo to go

Wmo to go is een gezamenlijk initiatief van het Verwey-Jonker Instituut en het ministerie van VWS. Het Verwey-Jonker Instituut bestudeert actuele, publieke, sociaal-maatschappelijke onderwerpen. Als stichting werken wij zonder winstoogmerk, met als doel: bijdragen aan een betere sturing, hoger beleidsrendement en meer betrokkenheid van burgers.

Wmo to go biedt via verschillende wegen gratis ondersteuning met kennis op maat bij het ontwerp, de uitvoering en de evaluatie van uw Wmobeleid. De informatie op deze website is gebaseerd op het onderzoek dat het Verwey-Jonker Instituut de afgelopen vijf jaar in opdracht van VWS heeft verricht. Het ministerie financiert de website en kennis op maat.

Colofon

Financier	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn & Sport
Auteur	Dr. M.J. Distelbrink
Redactie	Dr. M.M.J. Stavenuiter Drs. T. Nederland
Vormgeving	Drs. M. van Bommel
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via de websites:
www.verwey-jonker.nl en www.wmotogo.nl

ISBN 978-90-5830-664-7

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2014.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

